

İÇEL/GÜLNAR'DA ESKİ TÜRKLERE AİT YENİ TESPİT EDİLMİŞ EPİGRAFİK BELGELER: TANITIMI VE ÖN DEĞERLENDİRMESİ*

Yrd. Doç. İbrahim ŞAHİN**

ÖZ: 2009 yılının Temmuz ayında Mersin'in Gülnar İlçesi sınırları içinde yapılan alan araştırmaları sırasında, Akdeniz'i tarihî Karşu Kalesi (Meydancık Kalesi) üzerinden Anadolu'nun iç kısımlarına bağlayan antik yol üzerinde bulunan bir kayada çok sayıda epigrafik belge tespit edilmiştir. Anadolu uygarlıkları üzerine çalışan arkeologların sahiplenmediği bu epigrafik belgeler, tarafımızdan Eski Türk medeniyet unsurları olarak değerlendirilmiştir. 11 adet tamga, 1 adet petroglif, 3 (Kök)türk işaretinden oluşan bir epigrafik belge ve yine 3 adet kanji ile yazılmış bir epigrafik belgeden oluşan bu işaretler çeşitli açılardan incelenmiş; değerlendirme sonucunda bunların Taşeli Beleni'ne ilk gelen Türk gruplarından kalmış olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Taşeli Beleni, Gülnar, epigrafik belgeler, tamga, (Kök)türk işaretleri, Kanji, Eski Türkler.

Recently Epigraphic Determined Documents Belonging to Ancient Turks in İçel/Gülnar

ABSTRACT: During the field researches made in the borders of Gülnar, town of İçel in June 2009, a wide range of epigraphic documents have been determined on a rock, which is on the ancient road, linking Mediterranean to inner parts of Anatolia by the historical Karşu Castle (Meydancık Castle). We evaluate these epigraphic documents, which have not been undertaken by the archaeologists working on Anatolian civilizations, as the components of ancient Turkish civilization. These

* Bu makale 19-25 Nisan 2010 tarihleri arasında İzmir Çeşme'de düzenlenmiş olan II. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kongresi'de, Türk Dili ve Lehçeleri oturumunda bildiri olarak sunulmuş, daha sonra geliştirilmiştir.

** Ege Üni. Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Lehçeleri Öğretim Üyesi.

signs, which are composed of 11 tamga, 1 petrogliph, 1 epigraph composed of 3 (Kök)türk signs and 1 epigraph written with 3 kanjis, have been examined from the different points of view and after the evaluation it is concluded that they might be remained from the first Turkish groups, who came to Taşeli Beleni.

Key Words: Taşeli Beleni, Gülnar, epigraphic documents, tamga, (Kök)türk signals, Kanji, Ancient Turks

Giriş:

Bir bölgenin ya da bir etnik unsurun tarihini araştırırken yazılı belgelerin bulunmadığı durumlarda, tarih, arkeoloji, dilbilim ve bu bilimlere yakın alanlarda çalışan araştırmacıların en çok başvurdukları ve faydalandıkları belgeler epigrafik belgelerdir.

Taşeli Beleni'ne Türk boylarının hangi dönemde ve ne şekilde geldikleri konuları bilim dünyası için yeterince açık değildir. *“Acaba bu bölgeye gelen ilk Türk boylarından bizlere ulaşan bir iz kalmış mıdır? merakıyla hareket ederek 2009 yazında bölgede yaptığımız alan araştırmaları sırasında Gülnar ilçesi, Körçoluk mevkinde dibinden pınar çıkan uzunca bir kayanın üzerinde 11 adet tamgaya, 1 adet petroglife, yazıt olduğunu düşündüğümüz 3 (Kök)türk işaretinden oluşan bir epigrafik belgeye ve yine 3 adet kanji ile yazılmış bir yazıtta rastlanılmıştır.*

Epigrafik belgeleri tanıtmadan önce bu belgelerin bulunduğu Gülnar ve civarı hakkında bazı bilgiler vermekte yarar görüyoruz.

Gülнар'ın Coğrafi Konumu ve Epigrafik Belgelerin Tespit Edildiği Nokta

1. Gülнар'ın coğrafi konumu, sosyolojik yapısı ve tarihi hakkında kısa bilgi:

Gülнар, ülkemizin en büyük platosu (beleni) olarak bilinen Taşeli'de bulunmaktadır. Doğusunda Silifke, kuzeyinde Mut ve Ermenek; güneyinde Aydınçık ve Akdeniz; kuzeybatısında Ermenek; batısında Bozyazı ilçeleriyle çevrilidir. Bölgenin dağlık olması sebebiyle Gülнар geçmişte olduğu gibi günümüzde de ulaşılması güç bir yerdir. Bu güçlüğü en iyi Evliya Çelebi'nin Silifke Sancağı (bunun içinde Gülнар) için söylemiş olduğu şu ifadeler anlatmaktadır: *“Gayet girdâp sapa yoldur. Sıpasın gâyib eden gelmez ve gelen gülmez ve sıpasın bulmaz, böyle bir bî-emân yollardır.”* (Dağlı 2005: 161). Güneyi deniz seviyesinde olan ilçenin en yüksek yeri 1668 m ile Köseçoban dağıdır. İlçe merkezinin denizden yüksekliği 950 m., denizden uzaklığı kuş uçuşu 20 km. kadardır.

Genel olarak taşlık kayalık, engebeli ve çetin bir arazi yapısına sahiptir. Yıllık ortalama sıcaklığı 16 derecedir. Gülner yöresinde büyük akarsular yoktur. İlçenin kuzey ve doğusundan geçen Göksu ırmağının da son derece derin bir vadiden akması sebebiyle sulamaya ve hayvancılığa fazla katkısı bulunmamaktadır. Bölgenin su ihtiyacını, yazları suları azalmakla birlikte çok sayıda dere, pınar ve bölgenin yukarı kesimlerdeki az sayıda ki küçük göller karşılamaktadır.¹

Bu yapısıyla bölge küçükbaş hayvan yetiştiriciliğine, özellikle de teke yetiştirmeye oldukça olup halen bölgenin ana geçim kaynaklarından birini küçük baş hayvan yetiştiriciliği teşkil etmektedir.

Bilindiği kadarıyla Türklerin en son ve kalıcı olarak Gülner'a gelme tarihleri XIII. yüzyıl başlarında Karamanlılar zamanındadır (Koman, 1946: 15). Bununla birlikte Gülner ve çevresinde derlenen birçok efsane ve tarihi kaynaklarda geçen birkaç bilgi Türklerin bu bölgeye çok daha eski zamanlarda geldiğini düşündürmektedir.²

Bölgenin tarihi ve kültür değerleri üzerine araştırmalar yapmış olan Zeki Teoman, Gülner'ın adı ve Gülner'ın tarihi hakkında ilgi çekici iddialarda bulunmaktadır. Bu iddiaya göre Gülner'ın adı 731 yılında Merv'de doğan Gülner Hatun'dan gelmiş olup Türkler bu bölgeye Gülner Hatun önderliğinde Miladî 760'larda gelmiştir.³ Tabii ki bu görüşler iddi-

¹ Gülner'la ilgili rakamsal bilgiler www.gulnar.com adresinden alınmıştır.

² Gülner ilçesinin adıyla ilgili olarak ana kahramanı Gülner Hatun (ya da Gölner Hatun) olan birçok efsane derlenmiştir. Bu efsanelerde genel olarak Gülner Hatun'un halkının önüne düşerek, uzun ve zorlu bir yolculuk sonunda Gülner'a geldiği ve tebasıyla bu gölgelere yerleştiği anlatılmaktadır. Efsaneler için bk (Bilir 2003).

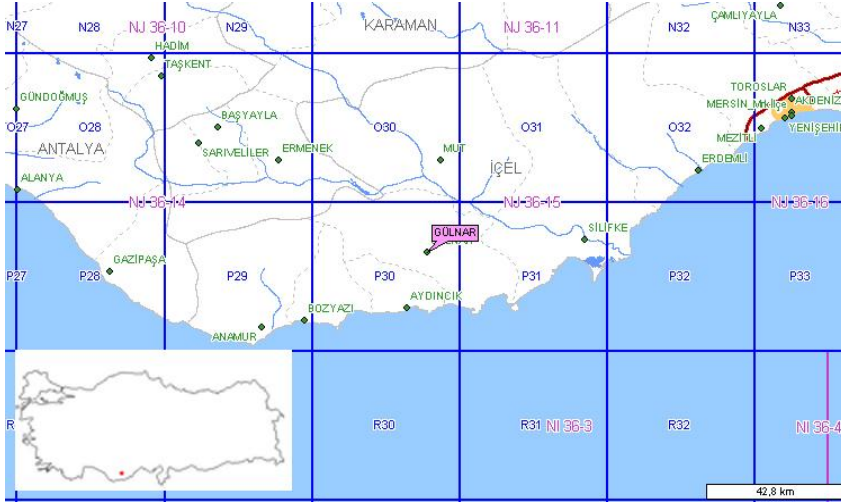
³ Z. Teoman'ın efsaneler ile tarihi bilgileri sentez yaparak meydana getirdiği anlaşılan iddiasına göre: Batı Göktürk kağanları soyundan olan Gülner Hatun 731 yılında Merv yakınlarında, Dörtkuyu Köyü'nde dünyaya gelmiştir. Babası Yahşi Bey ve Annesi Duru Han Batı Göktürk Kağanlarından Buhtu Han'ın torunlarındandır. Bu bölgeye Altay Dağları yöresindeki Gülner, Kahta, Konur dolaylarından gelmişlerdir. Bu sebeple doğan kızlarının adını Gülner vermişlerdir. Son Emevî Halifesi II. Mervan'ın komutanı Seyyar, Türkler üzerinde bir sürü yasak uygulamakta, bu yasaklara uymayanları da toplayarak Çukurova, Bizans ile Emeviler arasında tampon olsun diye yerleştirmektedir. Araplara karşı asil örgütlü tepkiyi Gülner Hatun ve nişanlısı Yırbağı vermiştir. Yırbağı Uman Bey'in oğlu Eğsi Bey'in yeğenidir. Gülner Hatun ile Yırbağı'nın soyları iki kuşak ötede Buhtu Han'da birleşmekteydi. Gülner Hatunun Babası Yahşi Bey ile Yırbağı'nın babası Usman Bey, Seyyar'ın askerleri ve Seyyar yanlısı olanlar tarafından bir savaş sırasında öldürülür. Araplar 280 oymak beyini öldürürler. Yırbağı babasının yerine büyük bir komutan olur. Horasanlı Ebu Müslim adıyla Emevilerin çöküşünü Abbasilerin kuruluşunu sağlar. Gülner Hatun büyük bir birliğin komutanı ve Yırbağı'nın Subaşı'sı idi. Suriye topraklarına kadar uzanarak Sincar Ana Savaşları Süryani tarihlerine geçmişti.

adan ibarettir ve konuyla ilgili çalışanların ilgisini beklemektedir. Bununla birlikte Mesudî'nin Murûc ez-Zeheb adlı eserinde Bulgar Türklerinin karadan Rum Denizi (Ak Deniz) sahiline kadar geldikleri ve Bulgarlardan bir birliğin Hicrî 312 (924-925) yılında Tarsuslular tarafından gemilerle Tarsus'a getirildiği yönünde bilgi mevcuttur (Batur, 2004: 74). Yine çok sonraları Şikârî tarafından yazılan Karamanoğulları Beyliği tarihinde de Karamanoğulları Beyliği'nin kurucularının Selçuklu hakanı Sultan Alâaddin adına Larende-Ermenek yöresini fethedişleri anlatılırken Karamanlıların Bulgarlarla savaşlarından ve daha sonra uzun sürecek bir ittifaklarından bahsedilmektedir (Koman, 1946: 12-17). Kitapta yer alan bilgilerden Bulgarların o devirde Bulgar Dağı'nda yaşadıklarını, son derece cesur ve iyi savaşçılar olup savaş sanatı bakımından bölgedeki diğer tüm milletlerden ve topluluklarından taş fırlatma ("*senkendaz; sapan atmak*") teknikleriyle ayrıldıklarını öğrenmekteyiz (bk. Koman, 1946). Günümüzde söz konusu bölgenin en büyük dağı olan ve haritalarda Bolkar şeklinde geçen dağın adı bölgede yaşayanlar arasında "Bulgar Dağı" olarak bilinmektedir.⁴

750 yılında Abbasi Halifeliğine Ebu'l Abbas Abdullah'ı, o ölünce yerine kardeşi Cafer Mansur'u geçirmişlerdi. Halife Mansur o zaman 29 yaşında olan Ebu Müslim yani Yırbağı'ndan korkarak onu başkent Ambar'a, sarayına davet eder. Yemek sırasında adamlarına hançerleterek öldürtür. Olayı işiten 23 yaşındaki Subaşı Gülnar Hatun, babası Yahşi Bey ve nişanlısı Yırbağı'nın öcünü almak için halifeye baş kaldırır. Bütün Türkmen oymaklarını birleştirir. 765 yılında oymaklarıyla birlikte göç halinde saldırıya geçer. İran, Irak üzerinden her türlü varlıklarıyla yürür. Halife Mansur, Gülnar Hatun'a elçiler gönderir kabul edilmeyince şimdiki Bağdat'ın bulunduğu yerde bulunan bataklık bir köye sığınır. Başkentini değiştirir. Bir yıllık kovalamacanın sonunda Mansur İran ve Suriye'den bin bir vaatle topladığı ordusuyla baskın gelmeye başlar. Yörükler savaşı, dağlık bölgede kabul etmek için Kolaşkaya yoluyla Anator, Anadol Yaylası'na, Toroslar'a doğru çekilir. Halife dağlık bölgeye çıkmaktan çekinir, dostluk kurmaya çalışır. Güvenilmez dostluğa kimse kanmaz. Oğuz boyları hep birlikte geldikleri için yurt bulma çabasına girerler. 769 yılında Gülek Boğazı civarında Halife Mansur'un adamları Sarkıt İri kesiminde çadırının önünde şehit ederler. Yırbağı'nın öldürülmesiyle başlayan Türk-Arap düşmanlığı doruk noktasına ulaşır. İslâmî kabul etmiş olan birçok Türk boyu Hıristiyanlığı, bir kısmı eski dinleri olan Tuyun (gelenek, destan, atasözü, iş töresiyle tek tanrıya inanış) dinine döner. Toprağa yerleşenler Avşar olarak nitelenir. Avşar Ovası'ndaki Mut ilçesi üstünden Göksu Irmağı'nı geçerek Anamur'a kadar olan topraklara, hem eski kentleri, hem de Büyük Ece'nin adı olan Gülnar Hatun'nun adını vererek Öz, Büyükeceli, Duruhan, Konur, Tozkovan, İlisu, Purgulu, vb. köylere yerleşirler. Gülnar Hatun'un ana tarafı bugünkü Gülnar ilçesine, baba tarafı Kızılca Köyü ile Anamur İlçesi'ne konarlar. Birçok boy da Muğla'ya kadar uzanır (Daha ayrıntılı bilgi için bk. Bilir, 2003: 58-63).

⁴ Dağın bugünkü haritalardaki adı olan *Bolkar* biçiminin *Bulgar* şeklinden geliştiği anlaşılmaktadır. Karacaoğlan'ın şiirlerinde geçen "*Bulgar Dağı*" burasıdır. Şikârî'nin Karaman Oğulları Tarihi'nde de "*Bulgar Dağı*" pek çok yerde geçmekte olup Bu dağda yaşayan ve Karaman Oğullarıyla ittifak halinde olan grubun adı da *Bulgarlar*

Biz bu bildirimizde, geçtiğimiz yaz alan araştırmaları sırasında Gülnar'a yakın bir noktada, tarihi bir yol üzerindeki kayada tespit ettiğimiz epigrafik belgeleri tanıtacak, bunlarla ilgili bir ön değerlendirmede bulunacağız.

<http://www.hgk.mil.tr> adresinden alınmıştır

2. Epigrafik belgelerin bulunduğu nokta; Körcoluk: Epigrafik belgelerin kaydedildiği kayanın bulunduğu mıntıkanın adı Körcoluk'tur. Bu yer adı kayanın içinden çıkan pınarla ilişkili olarak meydana gelmiştir. Suyun yeryüzüne çıktığı noktanın önünün kapalı olması ve suyun bir oluktan akması dolayısıyla mıntıkanın bu adı aldığı anlaşılmaktadır. Körce + oluk > Körcoluk.

Körcoluk, Gülnar'ı Akdeniz'e ulaştıran iki yoldan biri olan Gülnar-Meydancık Kalesi yolu üzerinde, Gülnar'dan 6 km, Akdeniz'den kuş uçuşu 18 km uzaklıktadır. Bu yol aynı zamanda Luvi, Pers, Helen, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı döneminin izlerini taşıyan tarihi Meydancık Kalesi (Antik adı Kirshu, eski haritalarda Beydili Kalesi olarak geçer)

olarak anılmaktadır (bk. Koman, 1946).

Bu bölgede yaşayan kimi insanlar dağın adını bugün Balkanlar'da yaşayan Slav Bulgarlarının adıyla ilgili olduğunu sanarak "*Bulgar kim, buraya gelmek kim!*" diyerek dağın adının aslında Bolkar olup halkın yanlışlıkla Bulgar dediğini söyleyerek rahatsızlıklarını dile getirmektedirler. Bu rahatsızlığın psikolinguistik bir etken olarak *Bulgar > Bolkar* değişiminde etkili olduğunu söyleyebiliriz.

yolu üzerindedir. Kale, Silifke ve Anamur arasında tarihi bir kent olan Aydıncık (Eski adı Gilindires)'i Anadolu'nun iç kesimlerine bağlamakta kullanılan tarihî yolu korumak için yapılmıştır. Epigrafik belgeler 20 m uzunluğundaki bir kayanın üzerindedir ve aynı kayada çeşme haline getirilmiş bir pınar bulunmaktadır. Kaya üzerinde yer alan çok sayıda yazı, şekil ve resim, kayanın eski çağlardan beri bölge insanları (çoban, avcı, yolcu, vs) tarafından adeta bir yazı tahtası olarak kullanıldığını göstermektedir.

Fotoğraf 1: Epigrafik belgelerin bulunduğu kayanın karşıdan görüntüsü

Fotoğraf 2: Epigrafik belgelerin bulunduğu kayanın yandan çekilmiş görüntüsü

Eskiye ait olduğunu düşündüğümüz ve bu çerçevede tespit ettiğimiz epigrafik belgeleri üç başlık altında toplamak ve değerlendirmek mümkündür:

1. TAMGALAR:

Herhangi bir boyun mülkiyet hakkını göstermek için sahip olduğu varlıkların (at, koyun, keçi, deve, eyer, çadır, tarla, in, kayalar, vb.) üzerine koyduğu işaretler olarak tanımlayabileceğimiz tamgalar, özellikle yazılı belgelerin bulunmadığı durumlarda bir bölgenin ya da bir etnik unsurun tarihi hakkında önemli kaynaklar olabilmektedir.

Oğuz boylarının isimleri ve tamgaları dışında Kaşgarlı Mahmut, Divân'ında daha başka bilgilere de yer vermektedir. Kaşgarlı'nın verdiği bilgilere göre bu boyların isimleri ve tamgaları Zülkarneyn'in doğu seferini yaptığı yıllarda (M.Ö. 330-327) da mevcuttur ve o zamana kadar 22 olan boy Zülkarneynin bu seferi sırasında 24'e çıkmıştır (Atalay, 1999/III: 412-416).

1.1. Kayada toplu halde bulunan tamgalar:

Fotoğraf 3: Kayada toplu olarak bulunan tamgaların ilk tespit edildiği 2009'daki genel görüntüsü

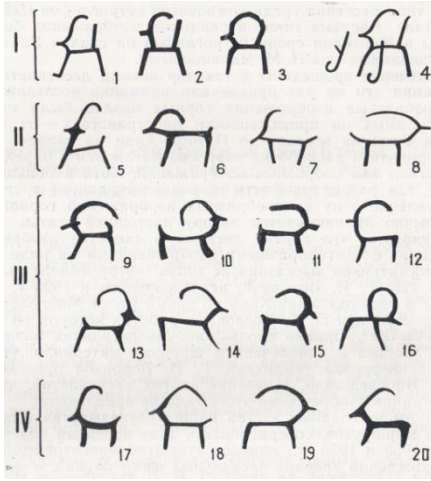
Fotoğraf 4: Aynı tamgaların 2011 Şubatı'ndaki durumu. Tabakalaşan kayanın bu kısımları artık dökülmektedir.

Fotoğrafta görülen tamga topluluğu çeşmenin 6 m sağında olup yerden 50 cm yüksekliktedir. Epigrafik belge 50 cm uzunlukta olup iki gruptan oluşuyor izlenimi vermektedir. Bu epigrafik belgenin üst kısmında, insan eliyle yapılmış izlenimi veren 7-8 cm'lik uzunca bir saçak bulunmaktadır. Saçağın, işaretleri yağmur, kar, rüzgar vb. dış etkilerden koruduğu anlaşılmaktadır. Tamgaların hepsi aynı boyutta değildir. En yüksek tamganın boyu 13 cm iken en küçük tamga 6 cm boyundadır. 2009 yılında bazı kısımları çatlamış olan kaya ve dolayısıyla epigrafik belge aradan geçen süre içinde dökülmeye başlamış ve 2011 yılında yukarıdaki durumda tespit edilmiştir.

Şimdi buradaki tamgaları tek tek ele alıp başka kaynaklarda tespit edilen tamgalarla karşılaştıralım.

1.1.1. Bunun Türk Dünyasının pek çok noktasında kayalarda, yazıtlarda, halı ve kilimlerde görülen (bk. Graç, 1972; Alyılmaz, 2007; Mert, 2008: 299) teke tamga olduğunu düşünüyoruz. Bacakları gövdesine göre daha uzundur ve kuyruğu yoktur. Graç'ın Eski Türk Devrinde "tamga şekilli teke suretleri" için hazırlamış olduğu coğrafya esaslı karşılaştırma tablosunda, Kağan tamgaları hariç her bölgede kuyruksuz teke tamgalarının bulunduğu görülmektedir. Radlov, 1892 yılında bu tamganın hanlık tamgası ("*hanskoy tamgoy*") olduğunu ifade etmiştir (Graç 1972: 316).

Eski Türk Dönemi Tamgaları
I Kağan tamgaları (Moğolistan)
II-IV Petroglifler
II. Tuva
III. Kazakistan

1. Kültegin abidesi, Orkun, 2. Orkun yazıtları V. V., adlov'a göre, 3. Ashet yazıtı V. V. Radlov'a göre, 4. Ongin yazıtı V. V. Radlov'a göre, 5. Ulan Hada G. İ. Borovka'ya göre, 6. Tebçi V. E. Lareviç'e göre, 7-8. Tsagan-Gol İ. G. Grane, 9. Çuruktug-Kırlan, 10. Ovyur IX, 11. Çuruktug-Kırlan, 12. Bulun, 13. Ovyur, 14. Ovyur, 15. Teve-Haya, 16. Çuruk-Maldığ-Haya A. D. Graç'a göre, 17-20. Çulak dağları P. İ. Marikovskiy'e göre.

Tablo 1: A. D. Graç tarafından hazırlanan ve teke suretli tasvirlerinin coğrafi karşılaştırılması tablosu (Graç 1972: 318).

Bu kayada tespit edildiği gibi teke ve **⚡** tamga bir arada olmak üzere Moğolistan'da Ulaanbaatar'a yaklaşık 80 km uzaklıkta Tuul ırmağı'nın kuzeyinde, Öngöt dağı civarında bulunan ve Türk oldukları kabul edilen Öngütlerden kaldığı belirlenen ve yapı, şekil, kullanılan teknik bakımından I. (Kök)türk Kağanlığı dönemini yansıtan Öngüt Mezar küliyesindeki bir taşın üzerinde de tespit edilmiştir.⁵

Körçoluk kayasındaki teke tamga ve yanında **⚡** (eb) tamga

Öngöt mezar küliyesinde tespit edilen **⚡** (eb) ve teke tamganın filtrelenmiş görüntüsü
(Mert, 2008: 297).

(Fotoğraf, Mert 2008'den alınmıştır.)

⁵ Öngöt Mezar Külliyesi Moğolistan'ın Töv Aymag'a bağlı Altanbulag Sum sınırları içerisinde bulunmaktadır. 1891 yılında tespit edilen külliye 1996 yılında Voytov başkanlığında kazı yapılmış, elde edilen bilgilerden mezar külliyesinin Türklere ait olup buluntuların şekil özellikleri, yapım teknikleri bakımından I. Köktürk Kağanlığı dönemini yansıttığı sonucuna ulaşılmıştır (Mert, 2008: 284-285).

1.1.2. “Eb tamga” olarak adlandırılan bu tamga Anadolu’nun çeşitli yörelerine ait dokumalarda görüldüğü gibi (Görgünay, 2002: 71,72) (Kök)türk alfabesinde de mevcuttur. Türk Dünyasının her tarafında en sık görülen ve en yaygın tamgalardan biridir.

Oğuz tamgalarını gösteren kaynakların hiçbirinde birebir bu tamga bulunmamaktadır. Bununla birlikte *Divânü Lügâti’t-Türk*’teki

Eymür boyunun tamgasına birazcık benzemektedir . Eymürlerin

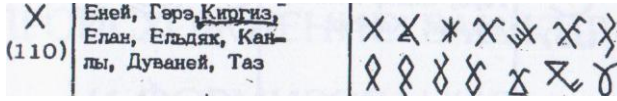
tamgası *Câmi’üt-Tevârih*’te , *Târih-i Âl-i Selçuk*’ta ise şeklindedir (Bakır, 2009: 26). *Şecere-i Terâkime*’de Begdili boyunun tamgası , Bayındır boyunun tamgası ise biçimindedir (Ergin, (?): 50).

Divânü Lügâti’t-Türk’te Begdili boyun tamgası biçiminde olup (DLT, Tıpkıbasım: 21) tamganın ikinci parçası benzemektedir. Bu belgelerin bulunduğu yerin 4 km güneyinde Begdili adında bir köyün bulunması ise dikkat çekicidir.

Bu tamganın Kırgız-Kazak, Kırgız-Başkır, Kırgız-Hakas, Kırgız-Altay, Kırgız-Oğuz vs. (bk. Karatayev, 2002: 389; Karatayev, 2003) boyları arasında ortak tamga olarak görülmemesi; buna mukabil Oğuz boylarının tamgalarının geçtiği kaynaklarda bu tamganın benzer formlarının yaygın oluşu, Tamganın Oğuzlarla ilgili olabileceğini düşündürmektedir.

Bu tamganın benzerlerinin Kıpçak grubuna dahil Türk halkları arasında kullanıldığı görülmektedir. Örneğin Başkırlardan **Bişeylerin** tamgası ve onlardan türeyen **İbanayların** tamgası ise biçimindedir (Kuzeyev, 1974: 84). Karaçaylardan Abey sülalesinin tamgası Körçoluk’taki tamgalara çok benzemektedir (Adiloğlu, 2005: 174).

Kuzeyev, (eb) tamgasının esasında (ed) tamgasının bulunduğu fikrindedir. Onun fikrine göre tamga zaman içerisinde bir etnik ulustan bir başkası türedikçe tamgalarda değişmeler olmaktadır. Kuzeyev’e göre (ed) tamgasının kullanım alanları ve bu tamgadan gelişmiş varyantları şunlardır:

(Kuzeyev, 1974: 373'ten alınmıştır)

1.1.3. Tamga: İstavroza benzeyen bu tamga *Câmi'üt-Tevârih*'te Oğuzların **Avşar** tamgası olarak görülmektedir. Yine bu tamga *Hüner-nâme*'de sola yatık şekilde ve *Târih-i Âl-i Selçuk*'ta ise sağa yatık vaziyette Avşar tamgası olarak görülmektedir. Bununla birlikte bu tamganın kesinlikle Avşar tamgası olduğunu da söylemek mümkün değildir. Zira bu tamga Türk Dünyasının farklı noktalarında çeşitli Türk boylarının tamgası olarak da görülmektedir. Örneğin Kırgızlardan **Koңrat** ile Altayların **İrkit** aşiretlerinin tamgaları da yine aynı işarettir. Bunun dışında daha pek çok büyüklü küçüklü boyun tamgası bu işaret ya da bu işarete benzeyen tamgalardır.

Kırgızların Konurat boyunun tamgası

Altayların İrkit boyunun tamgası

(bk. Karatayev, 2003: 174)

1.1.4. İçel Yörüklerinin halı ve kilimlerinde görülen ve dikmeli çapraz olarak bilinen bu tamga (Gülensoy 1989: 127) günümüzde Kiril alfabesinde genellikle /j/ sesini karşılamak için kullanılmaktadır. Eski dönemlerde tamga olarak kullandığı anlaşılmaktadır. Bu tamga daha evvel Hakaşların **Ak Hırgıs** aşiretinin tamgası bu işarete çok benzemektedir. Yine Kırgızların **Kara Saadak (Kesek)** aşiretinin tamgası da bu tamgaya biraz benzemektedir (Karatayev 2003: 31).

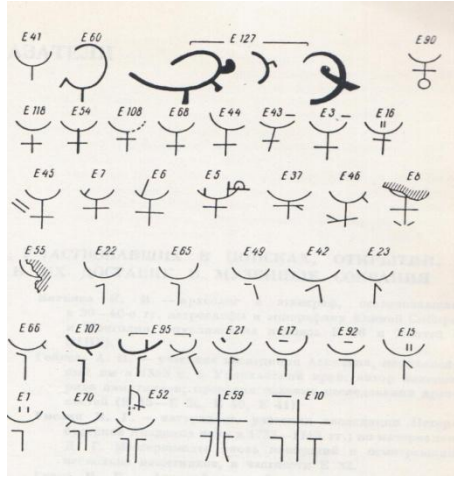
Bu tamga Şükrü Elçin tarafından tespit edilen at tamgaları arasında da da görülmektedir: Kars-Porsuklu Erzurum-Varkanut (Gülensoy, 1989: 98).

1.1.5. Yenisey mezar taşlarının bazılarında (E 41, E 65) bu işaretin aynısı veya benzeri bulunmaktadır. Kırgızların etnomedeni ilişkileri konusunda kitabı bulunan ve bu çerçevede özellikle tamgalarla yakından ilgile-

nen Olcabay Karatayev, bu tamganın benzerlerinin Kırgızların **Azık (Bay Küçük)**, **Kuşçu** ; Hakasların **Hırgıs** ; Tıvaların **Kırgız** ; yine Başkırların **Kırgız** aşiretlerinin tamgaları olmalarından ve VII-X yüzyıllara ait Tan Yıllıklarında Kırgız tamgaları olarak anılmasından hareketle bu tamgayı *Kırgız Tamga* olarak adlandırmaktadır (Karatayev, 2003: 94).

Karatayev, Tıva'da bulunan yazıtlar üzerindeki tamgaları araştıran Dlujnevskeya gibi kendisinin de Tıva'daki bu tamgaların X-XI. Yüzyıllardan kalma Kırgız tamgaları olduğunu ve o zamandan bu zamana bu tamgaların çok az değiştiğini ileri sürmektedir (Karatayev 2003: 75). Gerçekten de Yenisey Yazıtlarında geçen tamgaların bir kısmı (bk. Aşağıdaki tabloya) Körcoluktaki tamgayla ya aynı ya da büyük benzerlik içindedir.

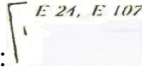

Vasilyev'in Yenisey Yazıtlarında geçen tamgalar için hazırlanmış olduğu tablolardan biri (Vasilyev 1983: 52)

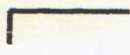

Tablo incelendiğinde temelde aynı olan tamgayla küçük eklemeler yapılarak yeni tamgalar oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Muhtemelen her eklemeye değişen tamga yeni bir boy tamgası özelliği kazanıyordu.

1.1.6. Üçüncü tamganın yatık bir L ye benzeyen bir tamga olduğunu düşünebiliriz. Yenisey yazıtlarında

böyle bir tamga mevcuttur: . Kırgızların

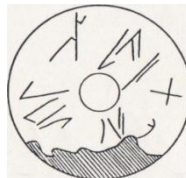
Akteri (Sayak) aşiretinin tamgası , Yine Kırgızların **Bugu, Saru;** Hakasların **Çastıh,** Kazakların **Hanıс,** Nogayların **Kıpşak** (Kengesbayev 1977: 626) aşiretlerinin tamgaları da bu işarete benzemektedir. Aşağıda bu işarete benzeyen tamgaları ortak kullanan Kırgız ve Hakas boyları verilmiştir:

Kırgız Boyları	Hakas Boyları
Өйдө чекти (чекир саяк) 	Пилтир
Ак тери (саяк) 	Хызыл
Бугу тамга 	Частых

(bk. Karatayev 2003: 195, 197, 198'den alınmıştır).

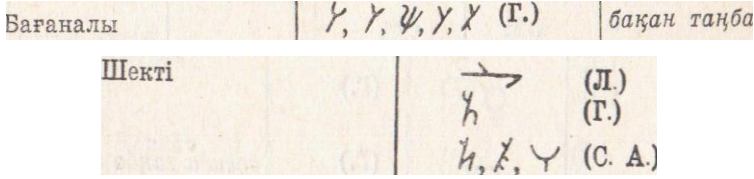

1.1.7. 1948 yılında Yenisey bölgesinde bir kazıdan 4 cm çapında, silindir biçiminde iki tarafında, üzerinde (Kök)türk işaretlerine benzeyen karakterlerin bulunduğu yassı bir taş ağırşak bulunmuştur. Yazıttaki işaretler Yenisey'deki diğer yazıtlarda kullanılan yazı sisteminden farklı olduğu için bugüne kadar okunamamıştır (Vasilyev, 1983: 40). Bu yassı taşın bir yüzündeki işaretlerden birisi Körçoluk kayasındaki bu işarete oldukça benzemektedir.

(Resim: Vasil'yev, 1983: 74'ten alınmıştır)

Yine bu işaretin Divânü Lügâti't-Türk'teki **Avşar** boyunun tamgasına kısmen benzediği söylenebilir: . Kazakların **Baganalı** aşiretinin tamgalarından biri de bu tamgaya çok benzemektedir. Kazakların **Şekti** aşiretinin tamgalarından bazıları da bu işareti hatırlatmaktadır.

(Kengesbayev 1977: 625, 628'den alınmıştır.)

Karaçayların **Mamet** ve **Alas** sülalelerinin tamgalarının benzerlikleri de dikkat çekicidir (Adiloğlu, 2005: 176, 206).

Tamganın aitliği konusunda bir kanaate varmak zor olmakla birlikte, Körçoluk kayasında toplu olarak bulunan diğer tamgalar gibi bunun da daha çok eski Kıpçak boylarından birini işaret ettiği söylenebilir.

1.1.8. Çok yaygın tamgalardan biridir. Yenisey Yazıtlarında **E 89** ve **E 90** yazıtlarında bu tamgaya çok benzeyen tamgaların kullanıldığını görmekteyiz: . Kırgızların büyük boylarından **Saruu** kabilesinin tamgası da aynı tamgadır (bk. Karatayev: 2003: 103). Karaçay-Malkarların **Saka**,

Gekta sülalelerinin tamgaları (Adiloğlu, 2005:193, 210). Körçoluk kayasındaki tamgaya en çok benzeyen tamga Karaçay-Malkar sülale tamgaları arasında tespit edilmiştir. Karaçay-Malkarlardan **Çubok** sülalesinin tamgası, biçimindedir (bk. Adiloğlu, 2005: 188).

İki kanadın birleşme noktasının merkezden uzak olması yönüyle Körçoluk'taki tamgadan ayrılmaktadır. Yine kanatları merkezde birleşen, fakat kanat aralıkları yukardaki tamgalardan daha dar başka tamgalar da bulunmaktadır.

(bk. Karatayev: 2003: 210).

1.2.Kayanın muhtelif yerlerine kazınmış tamgalar:

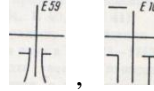
1.2.1. Çeşmenin bulunduğu noktadan 2 m uzaklıkta bulunmaktadır. Yerden yüksekliği 1,5 m'dir. 13 cm boyunda bir epigrafik belgedir. Latin harflerinden **M**'ye ya da Arapça **IVI** (171)'e benzeyen bu tamga Divânü Lügâti't-Türk'te **Kayı** boyunun tamgasıyla birebir aynıdır

(DLT, Tıpkıbasım: 21). Kayıların

tamgası Câmi'üt-Tevârih'te ve Tevârih-i Âli Selçuk'ta ise biçimindedir. Kayı tamgaları Osmanlı döneminde çok sayıda ve çok çeşitli eşyalar üzerinde kullanılmıştır (bk. Argaç, 208).

1.2.2. Çeşmeden 13 m uzaklıkta bulunmaktadır. Yerden yüksekliği 1.5 m'dir. 6 cm boyunda bir epigrafik belgedir. Aşağıdaki tamga, Kayı tamgasına çok yakın bir yerdedir. + (artı) biçimindedir. Oğuz tamgalarına yer veren kaynakların hiçbirinde görülmemektedir. Bu tamganın Kıpçakların tamgası olması çok muhtemeldir. Yenisey Yazıtlarının birçoğunda

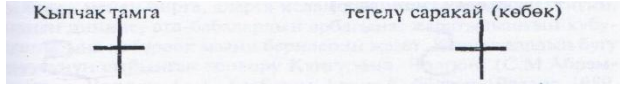

(, , vs.) bu tamga tek başına ya da tamga kuruluşlarında görülmektedir. Kıpçakların gittikleri her yere bu

tamgayı götürdükleri görülmektedir.⁶ Hakaslardan **Hara Hırgıs** boyunun, Lakaylardan⁷ **Şapalot Bay** boyunun, Kırgızlardan **Munguş, Bağış, Kıpçak**; Dağlık Altayların **Tegelü Sarakay (Köböğ)**; Kazaklardan **Aday, Baybaktı, Kerey, Kete, Maskar, Teleu, Törtkara**, boylarının tamgaları arasında görülmektedir (bk. Karatayev 2003: 30, 43, 174; Kengesbayev 1977: 625-628).

⁶ O. Karatayev bu tamganın uçup giden bir kuşu hatırlattığını düşünerek bu tamgayı Çağalmay Tamga olarak adlandırmaktadır (Karatayev, 2003: 111).

⁷ Yapılan araştırmalar Lakayların etnik kuruluşunda Kıpçakların son derece etkili olduğunu göstermektedir (bk. Karatayev 2003: 36-44).

Kırgızların Kıpçak Boyu tamgası Altayların Tegelü Boyu tamgası (bk. Karatayev, 2003: 174)

1897-1917 yılları arasında Hakas Özerk Cumhuriyetinde tespit edilen tamgalar arasında bu tamga **Kistimner Aalı, Kök Paylar Aalı, Sagdaylar Aalı, Sitkiner Aalı, Tospahtar Aalı, Tıkıbaylar Aalı, Hubaçar**'da birebir tespit edilmiştir:

1.2.3. Biz bu tamganın Oğuzlara ait bir tamga olduğunu düşün-

yoruz. Bizim ulaştığımız kaynaklarının hiçbirinde Kırgız, Kazak, Hakas, Nogay, Başkır gibi Kıpçak Grubu Türk Halklarının boy tamgalarında, bu ya da buna yakın bir tamga bulunmamaktadır. Oysa Oğuz boylarının tamgalarının anıldığı kaynaklarda bu işarete benzer tamgalar bulunmaktadır. **Divânü Lügâti't-**

Türk'te İğdir tamgası biçimindedir (DLT, Tıpkıbasım: 21); **Şecere-i Terâkime**'de geçen Yazır , Kızık ve İğdir boylarının tamgalarına benzemektedir (Ergin: 49-51). Hem Kaşgarlı'nın hem de Ebülğazi Bahadır Han'ın İğdirler için benzer tamgalar kullanmış olmaları Körcoluktaki bu işaretin **İğdir** boyuna ait olabileceğini düşündürmektedir.

1.2.4. Çeşmeden 9,5 m. uzaklıkta bulunmaktadır. Yerden yüksek-

liği 1 m olup 6 cm boyundadır. Bu tamga Divânü Lügâti't Türk'te geçen Dodurga tamgasına benzemektedir. Divân'da tamga biçimindedir. Tamga kayaya kazılırken iki V kapaklanacak şekilde kazınmıştır. Dikkatle bakıldığında iki V nin birbirinden ayrı olduğu görülmektedir. Bu tamga biçimi Türk boy tamgaları arasında çok fazla yaygın değildir. Kırgız, Kazak, Hakas, Başkır boy tamgaları arasında görülmez. Diğer taraftan köklü

Karaçay-Malkar Türkleri sülaleleri arasında **Dodu** , **Tolbay** ,

Bakku sülalelerinin tamgaları (bk. Adiloğlu, 205: 178, 189, 217) bu kayadaki tamga ile büyük benzerlik göstermektedir.

2. YAZIT OLMASI MUHTEMEL EPIGRAFIK BELGELER:

1. (Kök)türk Harfli Epigrafik Belge: Çeşmenin 13 m uzağında, yerden 30 cm yükseklikte bulunmaktadır⁸. Uzunluğu 12 cm'dir. Epigrafik belgede bulunan üç tamganın boyu da eşit olup tamgaların boyu 5 cm'dir. Bu üç işaretten ilki (Kök)türk harflerinden **Ɔ** (ş), ikincisi **𐰃** (z), üçüncüsü ise **𐰆** (ük, ök, kö, kü)'dür. Tamgaların iç kısımları kararmıştır. Tamgaların bazı kısımları, özellikle alt kısımlarında kimi yerler beyazdır. Bu beyaz kısımlar, işaretlerin daha önce birilerinin dikkatini çektiği ve üzerinden sert bir cisimle geçtiği, bu nedenle işaretlerin iç kısımlarında bazı noktalarda dökülmeler yaşandığı izlenimini vermektedir.

(Kök)türk harfleriyle yazıldığını düşündüğümüz epigrafik belgenin uzaktan çekilmiş fotoğrafı

⁸ 1950'li yıllarda genişletilerek araç ulaşımına elverişli hale getirilen ve yine 90'lı yıllarda asfaltlanmış olan yolun bu noktasında yol yapım çalışmaları sırasında bazı dolguların yapılmış olabileceğini; yine bu çalışmalar sırasında kayadaki daha başka epigrafların toprak altında kalmış olabileceğini düşünmekteyiz.

(Kök)türk harfleriyle yazıldığını düşündüğümüz epigrafik belgenin yakından çekilmiş fotoğrafı

Böyle bir epigrafik belge Türkiye’de değil de Seyhun nehrinin ötesinde bir yerlerde tespit edilmiş olsaydı, hiç tereddüt etmeden Köktürklerden kalma bir yazıt olarak kabul edebilirdik. Fakat söz konusu epigrafik belgenin bulunduğu noktanın Orhun Abidelerinin bulunduğu bölgeden 7-8 bin km uzakta, Toroslar’da bulunması bazı soru işaretlerine yol açmaktadır.

Bunlardan ilki, “*Bu epigrafik belge son dönemlerde birileri tarafından kayaya kazınmış olabilir mi?*” sorusudur. Epigrafik belgenin yol kenarındaki bir kayada bulunmuş olması bu şüpheyi güçlendiriyor olsa da bu mümkün görünmemektedir. Zira resimden de görüldüğü gibi yazının içi küflenmiş demir rengindedir. Bu durum epigrafik belgenin oldukça eski olup güneşte yandığını göstermektedir.

Epigrafik belgeleri bizzat yerinde gören ve incelemeler yapan Kocaeli Üniversitesi öğretim üyesi Arkeolog Prof. Dr. Ayşe Çalık ve epigrafik belgeleri fotoğraflardan inceleyen Ege Üniversitesi Arkeoloji Bölümü öğretim üyelerinden Yrd. Doç. Dr. Haluk Sağlamtemir bu epigrafik belgelerin çok eski zamanlarda yazıldığını, üzerinden en azından birkaç yüzyıl geçtiğini ifade etmişlerdir. Bununla birlikte epigrafik belgelerin açıkta bulunması sebebiyle tarihleme konusunda herhangi bir şey söylemenin mümkün olamayacağını da belirtmişlerdir.⁹

⁹ Ayşe Çalık, Eski Yunan, Roma, Bizans dönemi arkeolojisi üzerine uzmandır ve doktora tezini de Taşeli bölgesindeki arkeolojik eserler üzerine yapmıştır. Kendisine Körcoluktaki bu epigrafik belgeleri gösterdiğimizde bunlara çok değer vermiş ve

Gerçekten de o bölgenin çobanları için duvar gazetesi gibi olan ve son zamanlara kadar üzerine bir şeyler kazınan kayaya kırk-elli yıl önce yazılan Latin harfli kelime ve işaretlerin henüz güneş ışınlarından pek fazla etkilenmediği gözlemlenmiştir. Epigrafik belgelerin 80-100 yıl öncesine gitmesi demek de aslında epigrafik belgelerin en az 1000 küsur yıllık olduğunu kabul etmemiz anlamına gelecektir. Zira yüz yıl önce (Kök)türk yazısı henüz yeni keşfedilmişti. Dolayısıyla bu yazıyı o dönemde Türkiye'de bilen ve buraya yazabilecek bir kimse bulunmuyordu. Hele bu yazının Türkiye'de bilinirliğinin 1970'lerde yaygınlaştığı düşünüldüğünde böyle bir ihtimal neredeyse tamamen devre dışı kalacaktır.

İkinci akla gelen soru şudur: Bu epigrafik belgelerdeki işaretler tamga olabilir mi? (Kök)türk harflerinin kaynağı konusunda çok farklı görüşler ileri sürülmüş olsa da, son dönemlerde bu yazının Türk tamgalarından çıktığı görüşü ağırlık kazanmıştır. Gerçekten de Türk boy-larına ait tamgalar bir araya getirilip (Kök)türk harfleriyle karşılaştırıldığında bazı tamgaların bu harflere ya tamamen ya da kısmen benzediği görülmektedir. Bu noktada bazı istatistikî bilgileri dikkatlere sunmak düşüncelerin somutlaşması bakımından önemlidir:

Divânü Lûgâti't-Türk, Câmî'üt-Tevârih, Şecere-i Terâkime, Hüner-nâme ve Târih-i Âl-i Selçuk gibi kaynaklarda geçen 24 Oğuz boyuna ait 115 farklı tamgadan yalnızca üç tanesi Orhun Abideleri'nde kullanılan işaretlerle birebir örtüşmektedir.¹⁰ Yine XVIII. yy. sonlarından başlayarak XX. yüzyıl başlarına kadar Hakas köylerinde çeşitli ailelere ait toplam 288, aynı olanlar düşüldüğünde 250 tamgadan (*bk.* Butanayev, 2002: 172) 8 tanesi; 90 Kırgız boy tamgasından 5 tanesi (Karatayev 2003); yine bu kayada çalışmamıza temel teşkil eden ve tamga olduğu kesin olan 12 işaretten yalnızca bir tanesi (⚡) (Kök)türk alfabesindeki harflerle aynılık göstermektedir.

Bu sayılardan anlaşılacağı gibi tamgalar içinde (Kök)türk tamgalarıyla birebir benzeyen işaretler bulunmaktadır. Lakin bunun düşük bir oran olduğu da ortadadır. Oysa Körçoluk Kayası'nın bir noktasında bulunan epigrafik belgede üç işaret vardır ve bu işaretlerin üçü de (Kök)türk alfabesinde harf olarak görülmektedir. Görüldüğü gibi oran % 100'dür.

bunların koruma altına alınması gerektiğini dile getirerek Gülнар Kaymakamlığı ve Silifke Müze Müdürlüğü nezdinde birtakım girişimlerde bulunmuştur. Kendilerine çabaları için burada teşekkür etmeyi bir borç biliyoruz.

¹⁰ Bunlardan biri *Şecere-i Terâkime*'de Çepnilerin tamgası olarak geçen Y tamgası, *Târih-i Âl-i Selçuk*'ta Aşşarların tamgası olarak geçen X tamgası ve *Câmî'üt-Tevârih*'te Kınıkların tamgası olarak geçen ↓ tamgası

Matematikçi bir arkadaşından bunun olasılık durumunu orantısal olarak hesaplamasını istediğinde “Üç işaretin elemanı olduğu büyük kümedeki tamga sayısını bilmiyorsak yukarıdaki bilgilerden yararlanarak bir sonuç çıkartamayız; bununla birlikte bu ihtimalin çok çok küçük olduğunu söylemek mümkündür.” şeklinde bir açıklamada bulunmuştur.

Bütün bu veriler bize bu epigrafik belgenin yazıt olabileceğini düşündürmektedir. Bu durumda akla yazıtın hangi bölgede kullanılan (Kök)türk yazısıyla yazıldığı sorusu gelmektedir. Bilindiği gibi (Kök)türk yazısı her yerde aynı şekilde kullanılmış, standart bir yazı sistemi değildir. Nasıl ki günümüzde bölgeden bölgeye farklı Latin, Kiril, Arap alfabeleri varsa Köktürk harflerinin kullanıldığı dönemlerde de bölgeden bölgeye, dönemden döneme farklı (Kök)türk yazı sistemi bulunmaktaydı. Yenisey’de Kafkasya’da, Talas’ta, Orhun’da, Turfan’da vs. kullanılan (Kök)türk yazısının birbirinden farklı olduğu bilinmektedir. Hatta aynı bölgede yakın dönemlerde yazılan Eski Türk yazıtları arasında bile küçük farklılıklar bulunmaktadır. Köl Tigin ve Bilge Kağan yazıtında kullanılan yazı sistemi ile Tonyukuk’ta kullanılan yazı sistemi arasında bile küçük de olsa farklılıklar mevcuttur (bk. Tekin, 1981:27-37). Elimizdeki epigrafik belgede geçen işaretlerin hangi bölgede kullanılan (Kök)türk harflerine yakın olduğunu, Talat Tekin’in 1981 yılında hazırlamış olduğu **(Kök)türk Alfabeti Tablosu**’ndan yararlanarak göstermek istiyoruz.

	Orh. I, II T, O, KÇ	Orhon III	Yazmalar	Yenisey Yazıtları	Talas Yazıtları	Hoyto- Tamir
(a/e)ş	ʃ ʃ ʃ	ʃ	ʃ ʃ ʃ ʃ ʃ	ʃ ʃ ʃ ʃ ʃ ^ □ ○	^ ʃ	ʃ
(a/e)z	ʒ ʒ ʒ	ʒ	ʒ ʒ ʒ	ʒ ʒ ʒ ʒ ʒ	ʒ ʒ	ʒ ʒ ʒ
ök/ük kö/kü	ʒ ʒ ʒ ʒ	ʒ		ʒ		

Prof. Dr. Talat Tekin tarafından hazırlanmış olan ve Köktürk harflerinin yazıtlarda hangi bölgede ne şekilde görüldüklerini gösteren **Köktürk Alfabeti Tablosundan** /ş/, /z/, /ök, ük, kö, kü/ seslerinin gösterildiği kesit (Tekin, 1981: 37).

Tablo incelendiğinde elimizdeki işaretlerin birinci sütundaki karakterlerle, yani Köl Tigin, Bilge Kağan Yazıtlarındaki harflerin formlarıyla örtüştüğü görülmektedir. Bu benzerlik bize epigrafik belgenin Orhun Yazıtları'nda kullanılan Köktürk yazı sistemiyle okuma imkânı vermektedir. Bu ihtimalden hareket ettiğimizde epigrafik belgeyi *eşezük*, *şezük*, *aşezük*, vs. biçimlerde okuyabiliriz. Fakat bunlardan uygun bir anlam çıkarabildiğimiz tek okuma şekli (a)ş(e)zük ifadesidir.

(a)ş (e)zük *aş* ve *ezük* kelimelerinin birleşmesinden meydana gelmiş bir ikileme olabilir.

Bilindiği gibi **aş**: dar anlamda “*pilav*”, geniş anlamda “*yemek*” anlamına gelir ve bu iki anlamıyla da kelime halen Türkistan'da (Kazakistan, Kırgızistan, vs.) kullanılmaktadır.

İkinci kelime olarak düşündüğümüz **ezük** ise *Derleme Sözlüğü*'nde “1. Buğday nişastası, 2. Bazı meyvelerden yapılan ekşimsi yiyecek, marmelat” biçiminde geçmektedir (DS: 1993: 1830). Enstitümüz öğretim üyelerinden Abullah Temizkan (kendisi Sivaslıdır) aracılığıyla bilgisine başvurduğumuz Sivas halk kültürü üzerine araştırmalar yapan Müjgan Üçer, **ezük** içeceğini şu şekilde tarif etmektedir: “*Meyve ve sebzelerden elde edilen marmelat ile buğday nişastasının karıştırılmasıyla yapılır ve sonra kavanozlarda saklanır. Kış gelince suyla karıştırılarak içilir.*”¹¹

¹¹ Kelime *Derleme Sözlüğü*'nde **ezük** biçiminde geçmekte ve “1. Buğday nişastası (Çepni Gemerek Sv.; 2. Bazı meyvelerden yapılan ekşimsi yiyecek, marmelat (Suşehri Sv.)” açıklamasında bulunmaktadır (DS, 1993: 1830). Sivaslı arkadaşlara sorduğumuzda söz konusu içeceğin bölgede **ezük** adıyla bilindiğini söylemişlerdir. Sivas'ın halk

2. Kanjilerle Yazıldığını Düşündüğümüz Epigrafik Belge:

Bu epigrafik belge üç kanjiden ibarettir.

Epigrafik belgenin öğleden önce ve öğleden sonra çekilen görüntüsü

Çince bilmeleri münasebetiyle, epigrafik belgenin fotoğrafını göstererek görüşlerine baş vurduğumuz Enstitümüz öğretim üyelerinden Prof. Dr. Alimcan İnayet, Mimar Sinan Üniversitesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Ahmet Taşağıl da epigrafik belgenin kanjilerden oluştuğunu kabul etmişlerdir. Birbirlerinden habersiz yaptıkları okumada, birinci kanjiyi “*büyük*” üçüncü kanjiyi ise “*altında, aşağısında*” şeklinde anlamlandırmışlardır ve ortadaki yani ikinci kanjinin açık olmadığını belirtmişler; “*ağaç*”, “*inci*” ve “*gök*” anlamına gelen kanjilere kısmen benzediğini ifade etmişlerdir. Pekin Milletler Üniversitesi öğretim üyelerinden Doç. Dr. Abdulhakim Mehmet ise ikinci kanjiyi tereddütlü görmekle birlikte epigrafik belgeyi “*büyük ağacın altı*” anlamına gelecek şekilde okumuştur.

Epigrafik belgenin hangi dönemde ve kimler tarafından yazıldığını bilmediğimiz için “*Şu dille yazılmıştır.*” deme imkânımız bulunma-

kültürü üzerine araştırmalar yapan Müjgan Üçer *ezükün* yapılarıyla ilgili yukarıdaki bilgileri vermiştir.

maktadır.¹² Fakat Türklerin eski dönemde Çinliler ile yakın temasları dikkate alındığında bu yazıtın Çince olma ihtimali öne çıkmaktadır.

Yukarıda da ifade edildiği gibi birinci kanji ve üçüncü kanjilerin yazımı nettir ve bu sebeple anlamlandırmada bir sorun yoktur. Oysa ikinci kanji bugün kullanılan kanjiler arasında mevcut değildir. Fakat ikinci kanjiye benzeyen işaretler mevcuttur. İkinci kanji bazı yönlerden ağaç anlamına gelen 木 kanjiye bazı noktalardan “gök” anlamına gelen 天 kanjiye ve bazı açılardan da “inci” anlamına gelen 朱 kanjiye bezemektedir. Bu ihtimallere göre yazıt şu şekillerde okunabilir:

1. 大 (da) “büyük”

木 (mu) “ağaç”

下 (xia) “altında, aşağısında”

Büyük ağacın altı, büyük ağacın altında.

2. 大 (da) “büyük”

天 (tian) “gök”

下 (xia) “altında, aşağısında”

Büyük göğün altında; yani dünya, dünyada.

3. 大 (da) “büyük”

朱 (zhu) “inci”

下 (xia) “altında, aşağısında”

Büyük incinin altında.

Bunlardan birinci okuma gerek ağaç anlamına gelen kanjinin epigrafik belgedeki işarete daha çok benzemesi gerekse semantik bütünlük dolayısıyla ve gerekse Abdülhakim Mehmet’in tereddütsüz okuması dolayısıyla bizce daha doğru görünmektedir. Çince bilen diğer uzmanlar da ilk okumanın daha doğru olması gerektiğini dile getirmektedirler. Yine

12 Bilindiği gibi kanjiler yalnız Çinliler tarafından kullanılan bir yazı sistemi değildir. Kanjiler Japonlar, Koreliler ve diğer Uzak Doğu milletleri tarafından da kullanılmış ve halen kullanılmaktadır. Söz konusu dillerde kanjilerin okunuşları farklı olmakla birlikte ifade ettikleri anlamlar aynıdır.

de epigrafik belgeyi kesin bir şekilde anlamlandırabilmek ancak ikinci kanjinin net olarak belirlenmesiyle mümkün olabilecektir.

Sonuç

1. Körcoluk kayasında toplu halde bulunan 8 tamga, Türk boylarının tamgalarıyla karşılaştırıldığında bunların 5'inin Yenisey yazıtlarındaki boy tamgalarıyla birlikte, yine günümüz Kazak, Kırgız, Hakas, Altay, Başkır gibi Kıpçak Grubuna giren Türk boylarının soy-sop tamgalarını işaret ettiği görülmektedir. Geriye kalan 3'ü yani *teke tamga*, *eb* ve *istavroza benzeyen tamga* için net bir ifade kullanmak mümkün değildir. Oğuzlara ait olabileceği gibi Kıpçaklara da ait olabilir.

2. Kayanın muhtelif yerlerinde bulunan tamgalar kaynaklarda geçen Türk tamgalarıyla karşılaştırıldığında bunlardan birinin büyük bir ihtimalle Oğuzların Kayı, diğerinin İğdır, bir diğerinin de Dodurga boyunu işaret ettiği söylenebilir. Kayanın muhtelif yerlerine kazanmış bu tamgalardan sadece bir tanesinin (+ biçimindeki tamga) Kıpçaklara ait olduğunu ve Kıpçakların en temel tamgası olduğunu söylemek mümkündür.

3. Kayanın alt kısımlarında bulunan ve yazıt olması muhtemel iki epigrafik belgeden birincisinin (Kök)türk yazısıyla yazılmış bir yazıt olabileceğini düşünüyoruz. Epigrafik belgede kullanılan işaretlerin Bilge Kağan, Köl Tigin yazıtlarındaki harf formlarıyla örtüştüğü görülmektedir. Bu durum, Körcoluktaki epigrafik belgenin yazıldığı tarihle ilgili bizlere ipucu verebilir mi? Bu durum nasıl açıklanabilir?" Cevaplandırılması gereken önemli noktalardan biri budur.

4. Diğer epigrafik belge yine üç karakterden oluşan ve kuvvetle muhtemel kanjilerle yazılmış bir epigrafik belgedir. Hangi dilde yazıldığını bilmediğimiz gibi, bu epigrafik belgenin buraya ne zaman, kimler tarafından ve hangi amaçla yazıldığını da bilmiyoruz. Araştırılması gereken bir başka konu da budur.

5. Epigrafik belgelerin buraya hangi yüzyılda, kimler tarafından yazıldığı belli olmamakla birlikte bunların, en azından bir kısmının, Müslüman Türklerden önce bu bölgeye gelen Türk boylarından kalmış olabileceği akla gelmektedir. Zira makalenin içinde de bahsedildiği gibi, Anadolu'da kurulmuş eski uygarlıklar üzerinde çalışan uzmanlar bu belgeleri tanımlayamamaktadırlar. Oysa X. yüzyılın ilk çeyreğinde bu bölgeye o devirde henüz Sılavlaşmamış Bulgarların geldiği, Mesudî'nin Murûc ez-Zehab adlı eserinden bilinmektedir. Bu durum bu çağlarda bölgede başka Türk topluluklarının da var olabileceğini düşündürmektedir. Konunun her yönüyle aydınlığa kavuşması için elbette daha fazla yeni bulgulara ve çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

- ADİLOĞLU Adilhan (2005), *Karaçay Malkar Türkleri*, Başkent Matbaacılık, Ankara.
- ALYILMAZ Cengiz (2005), *Orhun Yazıtlarının Bugünkü Durumu*, Kurmay, Ankara.
- ALYILMAZ Cengiz (2007), *(Kök)Türk Harfli Yazıtların İzinde*, Karam, Ankara.
- ATALAY, Besim (1998-1999), *Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi* (4. Baskı) Ankara Üniversitesi Basım Evi, Ankara.
- ARGAÇ, Nuri (2008), *Yörük-Âni Selendi Tarihi*, Vesta Ofset, İstanbul.
- BATUR, Ahsen (2004), *Murûc ez-zeheb (Altın Bozkırlar)*, (Çev. Ahsen BATUR), Selenge Yayınları, İstanbul.
- BAKIR, Abdullah (2009), *Tevarih-i Al-i Selçuk (Selçuklu Tarihi)*, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul.
- ÇAY, Abdulhalûk (1983), *Anadolu'da Türk Damgası*, Koç Heykel-Mezar Taşları ve Türklerde Koç-Koyun Meselesi, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara.
- BİLİR, F. Saadet (2003), *Merv'den Anaypazarı'na Gülner*, Etik Yayınları, İstanbul.
- BUTANAYEV, V. Y.; HUDYAKOV Y. S. (2000), *İstoriya Eniseyskix Kirgizovi, İzdatel'stvo Xaksskogo Gosudarstvennogo universiteta im. N. F. Katanova*, Abakan.
- BUTANAYEV, V. Y. (2002), *Sotsial'no-Ekonomiçeskaya İstoriya Hongoraya (Hakasii) v XIX-Naçale XX vv., İzdatel'stvo Hakasskogo Gosudarstvennogo Universiteta im. N. F. Katanova Otpeçatano v Tipografii Hakasskogo Gosudarstvennogo Universiteta im. N. F. Katanova*, Abakan.
- Derleme Sözlüğü* (1993), Atatürk, Dil Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları, Sayı 211/5, Ankara.
- ERGİN, Muharrem (?), *Şecere-i Terakime (Türklerin Soy Kütüğü)*, Tercüman 1001 Temel Esler, Ankara.
- EVLİYA ÇELEBİ, *Seyahat-nâme*, (Yayına Hazırlayanlar: DAĞLI, Yücel, Seyit Ali Kahraman, Robert Dankof), 9. Kitap, YKY İstanbul: 2005.
- GRAÇ, A. D. (1972), "Voprosı Datirovki i Semantiki Drevnetyurkskih Tamgoobraznih İzobrajeniy Gornogo Kozla", *Tyurkologiçeskiy Sbornik*, ss.316-333.
- GÖRGÜNAY, Neriman (2002) *Oğuz Damgaları ve Göktürk Harflerinin El Sanatlarımızdaki İzleri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

GÜLENSOY, Tuncer (1989), *Orhun'dan Anadolu'ya Türk Damgaları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yoluğ Tekin Dizgi Merkezi, İstanbul.

<http://www.hgk.mil.tr> , (8.04. 2010).

<http://www.gulnar.com>, (15. 11. 2009).

KARATAYEV, Olcabay (2002), “Türk Boylarında Tamgalar ve Eski Kırgız-Oğuz Etnik Bağlantıları”, ss. 386-390, *Türkler Ansk.*, C. 2, ss 386-390; Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.

KARATAYEV, Olcabay (2003), *Kırgızdardın Etnomadaniy Baylanıştarının Tarihınan*, Biyiktik Basmakanası, Bişkek.

KAŞGARLI MAHMUD (1990), *Dîvânü Lûgati't-Türk*, Tıpkıbasım, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

KENGESBAYEV, I. (1977), *Kazak tilining frazyeologiyalık sözdigi*, (Kosımşa: 1: En-Tanba Turalı s. 622-629), Kazak SSR'ning Gılım baspası, Almatı.

KOMAN, M. Mes'ud (1946), *Şikârî'nin Karaman Oğulları Tarihi*, Konya Halkevi Tarihi ve Müze Komitesi yayınları, Konya.

KUZYEYEV, R. G. (1974), *Proishojdeniye Başkirkogo Naroda*, İzdatel'stvo NAUKA, Moskova.

MERT, Osman (2008), *Öngöt Mezar Külliyesi ve Külliye Bulunan Damgalar*, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S. 36, Erzurum ss. 281-305.

PERLEE (1975), *Mongol Tumniy Garlıg Damgaar Hayj Sudlah N' /Tuuj-ugsaatnı Züyn Turşits Sudalgaa/ (İzüçeniye Etnogeneza Mongol'sih Narodnostey po Podovım Znakam /Opıt İstoriko-Etnografıçeskogo İsledovaniya/)*, BİMAU Şinjele Uhaanı Akademi Tüühiyn Hureelen (Akademiya NAUK MNR İstitut İstorii), Ulanbaator.

ROUX, Jean-Paul (2000), *Orta Asya'da Kutsal Bitkiler ve Hayvanlar*, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul.

TEKİN, Talat (1981), *Göktürk Alfabeti*, Harf Devrimi'nin 50. Yılı Sempozyumu, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

VASİLYEV, D. D. (1983), *Korpus Tyurkskih Runiçeskih Pamyatnikov Baseyna Yeniseya*, “NAUKA” Leningradskoye Otdeleniye, Leningrad.